

BO'LAJAK PEDAGOGLARDA INKLYUZIV KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH

*Usmonova Dilnoza Toshmamatovna,
Navoiy davlat pedagogika instituti, Pedagogika va psixologiya
kafedrası o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada inklyuziv ta'lim nima ekanligi, uning mazmuni hamda ushbu ta'lim turi tarbiyalanuvchi bolalarga bilim berish faoliyati yoritilgan. Shu bilan birga Inklyuziv ta'lim muhiti uning pedagoglarga qo'ygan talablari hamda inklyuziv pedagogik kompetensiya mohiyati aytib o'tilgan. Har bir o'qituvchi kadr o'qib o'rganishda nuqsoni bor bolalar bilan shug'ullanishida unga kerak bo'lgan barcha shart – sharoitlar moddiy va nafaqat ma'naviy jihatdan ham tahlil etilgan. Bu ta'lim sohasi O'zbekiston Respublikasi ta'lim sohasida yangiligi shunga qaramay yurtimizda nuqsoni bor bolalarni ta'lim olishi borasida olib borilayotgan ishlar, bunda jahon bolalarni himoya qilish tashkiloti bilan hamkorlikda amalga oshirilayotgan tadbirlar hamda mo'ljallangan dasturiy rejalar ushbu maqolada o'z aksini topgan. Jahon miqyosida inklyuziv ta'lim rivojlangan davlatlar va bu sohada olib borilgan znanishlar natijalari inklyuziv ta'lim o'qib o'rganishda jismoniy nuqsoni bor bolalarni tarbiyasida kunning eng dolzarb masalasigicha qoladi. Bu esa o'z navbatida maxsus reja va dasturlashtirilgan murakkab izlanishlarni talab etadi.

Kalit so'zlar: Inklyuziv ta'lim, Inklyuziv ta'lim nazariyasi va texnologiyasi, inklyuziya, Integrasiya, ijtimoiy integratsiya, Mainstreaming, Kompetensiya, UNICEF, Kompetensiya, dialogik tabiat

РАЗВИТИЕ ИНКЛЮЗИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

*Усмонова Дильноза Тошмаматовна,
Навоийский государственный педагогический институт,
Преподаватель кафедры педагогики и психологии*

Аннотация: В статье раскрывается, что такое инклюзивное образование, его значение и как обучать детей с ограниченными возможностями в этой сфере. В настоящее время упоминаются требования среды инклюзивного образования к учителям и сущность инклюзивной педагогической компетентности. Не только материально, но и духовно анализируются все необходимые условия для работы каждого учителя с детьми с ограниченными возможностями обучения. Несмотря на новизну в сфере образования, в статье отражены проводимые в нашей стране работы по воспитанию детей с ограниченными возможностями, мероприятия, проводимые в сотрудничестве со Всемирной организацией защиты детей, а также намеченная программа. В целом, инклюзивное образование в развитых странах и результаты исследований в этой области остаются

наиболее актуальной проблемой в обучении детей с ограниченными физическими возможностями в рамках инклюзивного образования. В свою очередь, требуется особый план и запрограммированные комплексные исследования в этой области.

Ключевые слова: инклюзивное образование, теория и технология инклюзивного образования, инклюзия, интеграция, социальная интеграция, мейнстриминг, компетенция, ЮНИСЕФ, компетенция, диалогичность.

DEVELOPING INCLUSIVE COMPETENCE IN FUTURE EDUCATORS

*Usmonova Dilnoza Toshmamatovna,
Navoi State Pedagogical Institute, Teacher of the Pedagogy and
Psychology Department*

Annotation: This article expresses what inclusive education is, its meaning and how to teach disabled children in this sphere. Currently, the requirements of the inclusive education environment for teachers and the essence of inclusive pedagogical competence are mentioned. All the necessary conditions for each teacher to deal with children with learning disabilities are analyzed not only materially but also spiritually. Despite the novelty in the field of education, the work carried out in our country on the education of children with disabilities, the activities carried out in cooperation with the World Organization for Child Protection, as well as the planned program are reflected in this article. Generally, inclusive education in developed countries and the results of research in this area remain the most pressing issue in the education of children with physical disabilities in inclusive education. In turn, requires a special plan and programmed complex research in this field.

Key words: Inclusive education, Theory and technology of inclusive education, inclusion, Integration, social integration, Mainstreaming, Competence, UNICEF, Competence, dialogic nature

Har bir mamlakat va davlat uchun shu davlatning yosh avlodi ta'limi ularga zamonaviy talablarga javob beruvchi ta'lim standartlariga mos ravishda bilim berish kelajakka qo'yilgan bugungi qadamdir.

Inklyuziv ta'lim mahalliy ta'lim tizimi uchun ma'lum bir yangilikdir, shuning uchun uni modellashtirish va amalga oshirishning barcha bosqichlarida malakali boshqaruvni talab qiladi. Inklyuziv ta'limning samaradorligi bir qator shart-sharoitlarni yaratishni o'z ichiga oladi, ular orasida asosiy lari quyidagilardir: mutaxassislarining inklyuziv pedagogik jarayonni amalga oshirishga tayyorligi (tayyorlikning barcha turlarini o'z ichiga oladi:

-shaxsiy, kasbiy, psixologik va boshqalar), insonparvarlik, insonparvarlik. ta'lim tizimi, shu jumladan jamoada axloqiy-psixologik muhitni shakllantirish; -bolalarni rivojlantirish va ijtimoiylashtirish uchun tuzatish yordami va

psixologik pedagogik yordamni tashkil etish.

«Psixologik pedagogik ta'lim» yo'nalishi bo'yicha tayyorlangan magistratura inklyuziya sharoitida bolalarning sotsializatsiyasini qo'llab-quvvatlash, inklyuziv sharoit va parametrlarning samarali ishlashi mexanizmlarini amalga oshirishni ta'minlash sohasida koordinator bo'lishi mumkin. Binobarin, bakalavryat va magistratura bosqichida kadr tayyorlash jarayonida inklyuziv ta'lim sub'ektlarini qo'llab-quvvatlash muammolarini muvaffaqiyatli hal etish imkonini beradigan bilim, ko'nikma, malakalarni egallash zarur.

Hozirgi kunda "Inklyuziv ta'lim nazariyasi va texnologiyasi" kursi tashkil etilgan bo'lib u talabalarni innovatsion amaliy psixologik sohaga kiritishni nazarda tutadi, talabalarga inklyuziya pedagogikasining mohiyati va amalga oshirish usullari haqida tushuncha beradi, ta'lim inklyuziyasi sharoitida pedagogik faoliyat amaliyoti nazariyasi va tushunchasini rivojlantirishga yordam beradi, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantiradi. Kursning maqsadi talabalarda inklyuziv ta'lim muhitini qurishning nazariy asoslari va amaliy mexanizmlari haqida tushunchalarni rivojlantirish, inklyuziv ta'limda bolani, o'qituvchini, oilani kuzatib borish muammolarini hal qilishni ta'minlaydigan kompetensiyalarni shakllantirishdan iborat. Zamonaviy fan va amaliyotda sog'lom bolalar va nogiron bolalarni birgalikda o'qitish va tarbiyalashdagi pedagogik jarayonni belgilash va tavsiflash uchun integratsiya, asosiy oqim, inklyuziya kabi atamalar qo'llaniladi.

"Integratsiya" atamasi lotincha integrare – to'ldirish, to'ldirish so'zidan kelib chiqqan. Pedagogikada «ijtimoiy integratsiya» atamasi XX asrda paydo bo'lgan. va dastlab AQShda XX asrning 60-yillaridan boshlab irqiy, etnik ozchiliklar muammolariga nisbatan ishlatilgan. Bu atama Evropada nutq aylanishiga kirdi va nogironlar muammolari kontekstida qo'llanila boshlandi. [1.242]

Mainstreaming (inglizcha mainstream, ya'ni tekislash, umumiy naqshga qisqartirish) tushunchasi chet el adabiyoti, nogiron o'quvchilarning turli xil bo'sh vaqt dasturlari doirasida tengdoshlari bilan muloqot qilish strategiyasini anglatadi, bu ularga ijtimoiy aloqalarini kengaytirish imkonini beradi. Qoidaga ko'ra, bu erda hech qanday ta'lim maqsadlari qo'yilmaydi.

Inklyuziv ta'lim - (frantsuzcha inklyuziv - shu jumladan), umumiy ta'lim (ommaviy) maktablarda alohida ehtiyojli bolalarni o'qitish jarayonini tavsiflash uchun ishlatiladigan atama. Inklyuziv ta'lim - mavjud jismoniy, intellektual, ijtimoiy, hissiy, lingvistik va boshqa xususiyatlarga qaramay, har bir bolaga umumiy (yagona, yaxlit) ta'lim va tarbiya (rivojlanish va ijtimoiylashuv) jarayoniga qo'shilish imkoniyatini beradigan ta'lim, bu esa o'sib ulg'aygan shaxsning jamiyatning teng huquqli a'zosi bo'lishiga imkon beradi, ajralish va izolyatsiya xavfini kamaytiradi. Umuman olganda,

inklyuziv ta'lim umumiy ta'limni rivojlantirish jarayoni bo'lib, barcha uchun ta'lim mavjudligini nazarda tutadi, bu alohida ehtiyojli bolalarning ta'lim olish imkoniyatini ta'minlaydi. «Inklyuziv ta'lim» tushunchasi (frantsuzcha inklusif) mamlakatimiz uchun nisbatan yangi (90-yillarning oxirida qo'llanilgan). «Rossiya Federatsiyasida ta'lim to'g'risida» gi 2012 yil 29 dekabrda 273-FZ-sonli Federal qonunida (2-modda) inklyuziv ta'lim alohida ta'lim ehtiyojlarining xilma-xilligini hisobga olgan holda barcha talabalar uchun ta'limdan teng foydalanishni ta'minlash sifatida belgilangan. individual imkoniyatlar. Inklyuzivlik amaliyoti jamiyatda normallashtirish g'oyalari va tamoyillarining tarqalishi tufayli mumkin bo'ldi. Normallashtirish kontseptsiyasi 1960-yillarda Evropada shakllantirilgan, uning g'oyalariga ko'ra, har bir inson, u qanday inson bo'lishidan va qanday muvaffaqiyatga erisha olishidan qat'i nazar, qadrlidir; hamma odamlar munosib inson yashash huquqiga ega; jamiyat har bir kishi uchun shunday imkoniyatlar yaratishi kerak, bu esa barcha toifadagi bolalar uchun ta'lim olish imkoniyatini ta'minlash, alohida ta'limga muhtoj bolalarga ixtisoslashtirilgan tuzatish-pedagogik yordamni kiritish zarurligini ko'rsatadi.[2.77-87b]

«Inklyuziv ta'lim» atamasi zamonaviyroq, aks ettiruvchidir Yangi ko'rinish nafaqat ta'lim tizimi, balki insonning jamiyatdagi o'rni haqida ham. Inklyuzivlik nogiron bolalarni moslashish orqali o'qitish muammosini hal qilishni o'z ichiga oladi ta'lim maydoni, maktab muhitini har bir bolaning ehtiyojlariga, jumladan, isloh qilish ta'lim jarayoni, (sinf xonalarini istisnosiz barcha bolalarning ehtiyojlari va talablariga javob beradigan tarzda qayta rejalashtirish, bolaning rivojlanish og'ish turiga, o'qituvchilarning psixologik va uslubiy tayyorgarligiga va boshqalarga ko'ra zarur o'quv qo'llanmalari).

Shunday qilib, inklyuziya alohida ta'limga muhtoj bolalarni ommaviy muassasalarga kiritishni nazarda tutadi, bu erda har bir bolaning ta'lim jarayonida to'liq ishtirok etishi uchun barcha to'siqlarni olib tashlash muhim hisoblanadi. Pedagogik o'zaro ta'sirlarning dialogik tabiati bolaga o'zi kabi bo'lishga imkon beradi va o'zini va boshqalarni pastlik prizmasi orqali emas, balki o'ziga, o'zining ichki dunyosiga va boshqa dunyoga ishonishiga yo'l ochadi. odam. Ishonchga erishish - bu hayotni tasdiqlovchi inson strategiyasining asosi bo'lib, uning poydevori bolalik davrida olingan tajriba orqali qo'yilgan.

Pedagogning Inklyuziv kompetensiyasi

Shu o'rinda inklyuziv faoliyat olib boruvchi pedagoglar kasbiy madaniyat, atrofidagi dunyo bilan muloqot qilish, qobiliyatingizni rivojlantirish, o'zingizni amalga oshirish va muvaffaqiyatga erishish imkonini beradi (Xutorskoy A.V., Starova N.M.).

Kompetentsiya - tegishli faoliyatda bitiruvchi shaxsining o'zini-o'zi faollashtirishi bilan bog'liq bo'lgan kompetentsiyalarni ularning rivojlanish

jarayonida aktuallashtirish o'lchovidir (Subetto A.I.). Kasbiy pedagogik faoliyatni kompetensiyaga asoslangan yondashuv nuqtai nazaridan ko'plab tadqiqotlar uning ajralmas qismiga aylanganiga ishonch hosil qiladi. Kompetensiyaga asoslangan yondashuv ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan o'zgarishlarning poydevori, kasbiy mahoratni, umuman, ta'lim sifatini sifat jihatidan rivojlantirish resursi sifatida qaralishi bilan ham katta taassurot qoldiradi. Inklyuziv amaliyotni amalga oshirish o'qituvchining kompetensiyasini inklyuziv muhitning innovatsion sharoitida aniq amalga oshiriladigan shaxsiy va kasbiy fazilatlar yig'indisi sifatida taqsimlash va mazmunli tavsiflash bilan bog'liq bo'lib, unga o'qitishni tashkil etish bilan bog'liq muammolarni muvaffaqiyatli hal qilishga imkon beradi. barcha bolalarni istinosiz, ularning ta'lim ehtiyojlarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda o'qitish va tarbiyalash.

O'qituvchining kasbiy faoliyati darajasining o'quv amaliyotining sub'ekti va bolaning o'zini o'zi rivojlantirish sub'ekti sifatida o'zaro bog'liqligi akmeologiyada uzoq vaqtdan beri isbotlangan. O'qituvchining kompetensiyalari uning o'quvchilarining kompetensiyalarini rivojlantirish vositasi va sharti bo'lib xizmat qiladi. Inklyuzivlik amaliyotini tushunish uchun bu nogironlarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishi muammolari, ularning hayot sifati, bandlik, marginallikning oldini olish muammolari bilan bog'liq holda muhimdir. Inklyuziv maktab bitiruvchisining modeli (ta'lim natijalari sifatidagi kompetensiyalar to'plami), uning hayotga, uzluksiz ta'limga tayyorligi mezonlari va parametrlari haqidagi savollar, ehtimol, muammoli va ishlab chiqilmagan mavzulardan biridir. Biz kompetensiyaga asoslangan yondashuvning muhimligini, birinchi navbatda, uning funkcionalligida, ta'lim tizimining jamiyat ehtiyojlariga ochiqligiga e'tibor qaratishda ko'ramiz.

Ta'limdagi inklyuziv jarayonlar fanlararo tadqiqot ob'ektiga aylanib bormoqda. XX asrning 40-yillaridan boshlab xorijda joriy etilayotgan yangi atama, uning mazmuni, amaliyotiga bo'lgan qiziqishning ortishi mahalliy fan uchun tasodifiy emas va mamlakatimizda kechayotgan harakatni, ijtimoiy va ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarni tushunishga urinishdir. davlat, odamlarning mentalitetidagi o'zgarishlar va boshqalar. Jamiyatning o'zini ko'p qirrali aks ettirish natijasi o'zgarish momentlari belgilangan ko'plab toifalarning tug'ilishi va rivojlanishidir. Masalan, inklyuziya bilan bir qatorda ko'p madaniyatli ta'lim, integrativ ta'lim, innovatsion ta'lim, noklassik bo'lmagan ta'lim va hokazo tushunchalari zamonaviy pedagogik nazariya uchun dolzarbdir.

Kategoriyalarning har biri, shubhasiz, "vaqt sinovidan" o'tadi va ularning rivojlanishi jamiyatdagi tizimli o'zgarishlarning strategiyasi va vektorini shakllantirishga salmoqli hissa qo'shadi. Izlanishning umumiy ma'nosi, bizningcha, shaxsga, bolaga o'zini o'zi ta'minlaydigan sub'ekt sifatidagi

harakat va har qanday islohot va o'zgarishlarning pirovard maqsadidir. Qidiruvning birlashtiruvchi tendentsiyasi - bu bilimga yondashuvga, bolaning «o'rtacha» qobiliyatlari va imkoniyatlariga, axloqiy, insonparvarlikka zarar etkazadigan kognitiv jarayonlarni rivojlantirish ustuvorligiga qaratilgan oldingi paradigmadan uzoqlashish istagi. ko'rsatmalar. Bu, shuningdek, qayerga va qanday natijalarga erishayotgani haqidagi savoldagi asosiy fikrlarni ajratib ko'rsatishga urinishdir.

O'qituvchi uchun antropotsentrizm cheksiz sonli inson dunyosi bilan ishlashning boshlang'ich nuqtasidir. Har bir yosh bosqichida o'qituvchining vazifasi bolani keyingi bosqichga imkon qadar tezroq o'tkazish emas, balki uning ichki dunyosini shakllantirishga yordam berish, bu pozitsiyani mustahkamlash, uni keyingi bosqichga rivojlantirishga shoshilmaslikdir «yanada progressiv» pozitsiyasi va uni boshqa pozitsiyaga o'zgartirmang. Bag'rikenglik, boshqa shaxsning ichki qadr-qimmatini tan olish, muloqotga ochiqlik zamonaviy rus pedagogik haqiqatiga unchalik xos emas. Antropologik yondashuv bolalik - bu hayot ekanligini va uni sun'iy ravishda almashtirmaslik, unga «usullar», «shakllar» va «faoliyat» lar bilan almashtirilmasligi kerakligi haqida tushuncha beradi. Hayotning o'zi shodlik va qayg'ulari, uchrashuv va ayriliqlari, ishq va umidsizliklari bilan tuganmas tarbiya vositalari manbai, hodisalar pedagogikasidan borliq pedagogikasiga o'tish yo'lidir. Falsafiy va pedagogik antropologik bilimlarning yo'nalishini belgilab beruvchi asosiy g'oyalardan biri bu muloqot g'oyasidir. Pedagogik antropologiya dialogik xususiyatga ega bo'lib, nafaqat bola bilan sodir bo'lgan ba'zi hodisalarning oqibatlarini, balki bu hodisalarning o'zini, ularning borishi qonuniyatlarini, shaxsning mulohazalari va harakatlarini belgilaydigan shaxsiy ma'nolarning amalga oshirilishi yoki o'zgarishini ham ko'rib chiqadi. Pedagogik antropologiya bolani o'qituvchi, ota-onalar, boshqa talaba, matn muallifi yoki butun sinf bo'lishi mumkin bo'lgan «boshqa» bilan dialogda ko'rib chiqadi, agar ular mavzuning o'ziga xos xususiyatlari bilan ajralib tursa (Bogomolova LI).

Pedagogik o'zaro ta'sirlarning dialogik tabiati bolaga o'zi kabi bo'lishga imkon beradi va o'zini va boshqalarni pastlik prizmasi orqali emas, balki o'ziga, o'zining ichki dunyosiga va boshqa dunyoga ishonishiga yo'l ochadi. odam. Ishonchga erishish insonning hayotni tasdiqlovchi strategiyasining asosi bo'lib, uning poydevori bolalik davridagi ijtimoiy munosabatlar tajribasi orqali qo'yiladi. Zamonaviy ta'lim tizimi o'zgaruvchanlik va dialog g'oyalarini bolaning individualligiga mos keladigan pedagogik tamoyil sifatida o'zlashtirishni istamaydi. Binobarin, ta'limning yangi sifati sifatida inklyuziyani rivojlantirish muammolarini dunyoqarashni o'rganish ayniqsa dolzarb bo'lib, antropologik yondashuvdan foydalanishni talab qiladi.

Pedagogik jarayonning ta'lim makonida ishtirokchilar o'rtasidagi muloqot

sifatida qurilishi o'qituvchining kasbiy malakasining yuqori darajasini nazarda tutadi, shuning uchun ta'limda kompetentsiyaga asoslangan yondashuv inklyuziv jarayonlarni tadqiq qilish va modellashtirish uchun alohida ahamiyatga ega. O'qituvchining kompetentsiyalari uning o'quvchilarining kompetentsiyalarini rivojlantirish vositasi va sharti bo'lib xizmat qiladi. Inklyuzivlik amaliyotini tushunish uchun bu nogironlarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishi muammolari, ularning hayot sifati, bandlik, marginallikning oldini olish muammolari bilan bog'liq holda muhimdir. Inklyuziv maktab bitiruvchisining modeli (ta'lim natijalari sifatidagi kompetensiyalar to'plami), uning hayotga, uzluksiz ta'limga tayyorligi mezonlari va parametrlari haqidagi savollar, ehtimol, muammoli va ishlab chiqilmagan mavzulardan biridir. Biz kompetensiyaga asoslangan yondashuvning muhimligini, birinchi navbatda, uning funkcionalligida, ta'lim tizimining jamiyat ehtiyojlariga ochiqligiga e'tibor qaratishda ko'ramiz.[4.320 b]

Ta'lim muhitining tuzilishi quyidagilar bilan ifodalanadi:

Fazoviy-sub'ekt komponenti (sub'ektlar hayotini arxitektura-makoniy tashkil etish);

Kommunikativ va tashkiliy komponent (ta'lim muhiti sub'ektlarining xususiyatlari, jamoadagi psixologik iqlim, boshqaruv xususiyatlari).

Inklyuziv ta'lim muhiti - bu ta'lim jarayonining barcha sub'ektlariga o'z-o'zini samarali rivojlantirish imkoniyatlarini ta'minlaydigan ta'lim muhitining bir turi. Bu ta'lim maydonini har bir bolaning ehtiyojlariga moslashtirish, shu jumladan ta'lim jarayonini isloh qilish, uslubiy moslashuvchanlik va o'zgaruvchanlik, qulay psixologik iqlim, sinf xonalari barcha bolalarning ehtiyojlarini qondirish uchun qayta loyihalash orqali nogiron bolalarni ta'lim olish muammosini hal qilishni o'z ichiga oladi. istisnosiz va bolalarning ta'lim jarayonida to'liq ishtirok etishiga imkon beradi.

E.A.Klimov asarlari asosida V.A. Yasvina, Tarasova S.V., unda muassasaning ta'lim muhitining tarkibiy qismlari taklif etilganda, inklyuziv ta'lim muhitining tuzilishini turli xil qobiliyat va xususiyatlarga ega bo'lgan bolalarni ijtimoiylashtirish uchun makon sifatida ajratish mumkin:

Fazoviy-sub'ekt komponenti (muassasaning moddiy imkoniyatlari - foydalanish mumkin bo'lgan (to'siqsiz) arxitektura va fazoviy tashkilot; bolalarning ta'lim ehtiyojlarini qondiradigan zamonaviy vositalar va tizimlar bilan ta'minlash);

Kommunikativ va tashkiliy komponent (o'qituvchilarning aralash (integratsiyalashgan) guruhda ishlashga shaxsiy va kasbiy tayyorligi, jamoada qulay psixologik iqlim, mutaxassislarining jamoaviy faoliyatini boshqarish).

Ta'lim jarayoni ishtirokchilariga hamrohlik qiluvchi quyidagi innovatsion texnologiyalar orqali amalga oshiriladi, ular birgalikda pedagogik jarayon ishtirokchilarini qo'llab-quvvatlashning murakkab ko'p bosqichli xarakterini

amalgam oshiradi:

Bolani yangi ta'lim bosqichiga moslashtirish texnologiyasi

O'qituvchini qo'llab-quvvatlash texnologiyasi

O'quv jarayonida bolaga yordam berish texnologiyasi

Oilaviy aloqa texnologiyasi

Shaxsni tarbiyalash texnologiyasi

Integratsiyalashgan qo'llab-quvvatlash turlari (yo'nalishlari):

Oldini olish;

Diagnostika (individual va guruh (skrining));

Maslahat berish (individual va guruh);

Rivojlantiruvchi ish (yakka va guruh);

Tuzatish ishlari (individual va guruh);

Har bir inson o'z farzandlariga eng yaxshi ta'lim berishni xohlaydi. Shu bois ta'lim to'g'risidagi qonunning yangiligi keskin reaksiyalar va ko'plab muhokamalarga sabab bo'lsa, ajabmas. Inklyuziv ta'lim zamirida katta g'oya – imkoniyati cheklangan shaxslarni yoshligidan jamiyatga keng jalb etish, jamiyatda umumiy bag'rikenglikni rivojlantirishga hissa qo'shish mujassam. Daniya yoki Norvegiya kabi ba'zi mamlakatlarda inklyuziv ta'lim ko'p yillardan beri amalda. Ammo bu jarayon butun jamiyatning tayyorgarligidan tortib, eng muhimi, ta'lim muassasalarining amaliy tayyorgarligiga qadar turli darajadagi ko'plab savollarni tug'dirmoqda.

Benedikte Salomonsen: «Inklyuziv maktablar nazariy jihatdan yaxshi, ammo ular amaliyotda ishlashi uchun, qiyinchilikka duchor bo'lgan o'qituvchini jalb qilganda, bu talaba, sinf va o'qituvchini moliyaviy resurslar bilan ta'minlash kerak, masalan, , qiyinchiliklarga duch kelgan talabalar bilan ishlash uchun murabbiy yoki maxsus o'qituvchini yollash. Aks holda, bu ishlamaydi va men juda ko'p muvaffaqiyatsiz urinishlarni ko'rdim. Tizimning o'zagidagi mafkuraning o'zi – imkon qadar ko'proq imkoniyati cheklangan o'qituvchilarni qiyinchiliklardan chetda qolmasligini ta'minlash – haqiqatdan ham yaxshi fikr, lekin so'z bilan aytganda. Aslida, u faqat zarur mablag'lar taqdim etilganda ishlaydi. Daniya munitsipalitetlari ularni faqat jismoniy nuqsoni bo'lgan bolalarga beradi, ammo engil ruhiy kasalliklarda emas».[

O'qituvchilar uchun o'tkazilgan maxsus seminarlar amaliyotda va sinfda ishlash uchun etarli emas edi. Aksariyat o'qituvchilar buni o'zlari qilishlari kerak edi: «O'qituvchining vazifasi nafaqat alohida ehtiyojli o'qituvchini o'rgatish va unga yondashuvni tanlash, balki shu bilan birga qolgan bolalarga ham ta'lim berishdir. Bu juda qiyin. Muvozanat kerak, uni o'rnatish har doim ham mumkin emas, chunki boshqa narsalar qatorida o'qituvchi maxsus tayyorgarlikdan o'tmaydi.

Shaxsiy tajriba bolalarga nafaqat individual yondashuv, balki har bir

qiyinchilikka duchor bo'lgan o'quvchiga o'qituvchi darsni to'xtatmasdan unga g'amxo'rlik qiladigan murabbiyning mavjudligi ham zarurligini aytadi.

Yagona ta'lim maydoni doirasida alohida ta'limga muhtoj bolalarni psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash

Integral ta'lim kontekstida ishlaydigan mutaxassislar: shifokorlar - nevropatolog, nevropsikiyatrik, oftalmolog, otorinolarinolog, ortoped; psixolog; o'qituvchilar: o'qituvchi (tarbiyachi), defektolog. Integratsiyalashgan bola bilan ishlaydigan mutaxassislarning funktsiyalari.

Rivojlanishda nuqsonlari bo'lgan bolalarni muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi uchun mutaxassislar ishining jamoaviy modelining ahamiyati. O'qituvchi-defektolog bola bilan tuzatish va pedagogik ishlarni olib boradigan va muvofiqlashtiruvchi etakchi mutaxassis sifatida.

Professional kompetensiya integratsiyalashgan o'quv muhitida ishlaydigan o'qituvchi

Integratsiya muhitida ishlaydigan o'qituvchining bilim va ko'nikmalariga qo'yiladigan talablar. Integratsiyalashgan guruh (sinf) o'qituvchisining shaxsiy kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar: o'qituvchining o'quvchilar bilan munosabatlarining barcha tarkibiy qismlarining gumanistik mazmunini rivojlantirish, o'qituvchining rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ijtimoiy kompetensiya darajasini oshirishga intilishi. o'qituvchining bolalar munosabatlarini insonparvarlashtirishga yo'naltirilganligi, insoniylik namoyon bo'lishida bolalarning faolligi va mustaqilligi darajasini oshirish. do'stga, o'qituvchining bolalarning rivojlanishida nuqsonlari bo'lgan bolalarga insoniy munosabatda bo'lishiga urg'u berish.[7.75 b]

Integratsiya sharoitida ishlaydigan o'qituvchining shaxsiy fazilatlarini.

Inklyuziv ta'lim muhitida ishlaydigan o'qituvchilarda bag'rikenglikni shakllantirish. Tolerantlik ongining munosabati. Har xil xulq-atvorga ega bo'lgan odamlar bilan konstruktiv muloqot qilish, turli xil turlari belgilar va boshqalar. Odamlar o'rtasidagi farqlarga nisbatan bag'rikenglikni shakllantirish. Baholash madaniyati tolerantlikni tarbiyalash omillaridan biri sifatida.[6.9-11 b]

Integratsiyalashgan bolaning oilasi bilan tarbiyaviy ish

Bolani integratsiyalash jarayonida ota-onalarning rolini sifat jihatidan o'zgartirish: bolalar jamoasi hayotiga guruh, o'qituvchilar jamoasini kiritish, bolangiz haqida to'liqroq ma'lumot olish va ishtirok etish imkoniyatini qo'lga kiritish. optimal integratsiya modelini tanlash bo'yicha qarorlar qabul qilish, individual rehabilitatsiya dasturlarini tuzish. Darslarda qatnashish huquqi.

UNICEF inklyuziv ta'limni O'zbekiston ta'lim tizimiga kiritish masalalari bilan shug'ullanadi. Inklyuziv ta'lim vazifasi bolalarning qobiliyatlari va holatidan qat'i nazar, ularning barchasiga sifatli ta'lim taqdim etishdan iborat. Shu bilan birga, inklyuzivlik tamoyili imkoniyatlari cheklangan bolalar ijobiy

ruhiy va ijtimoiy rivojlanishga ega bo'lishlari uchun oilada yashashlari va o'z tengdoshlari bilan birga oddiy maktabda bilim olishlari lozimligini nazarda tutadi. Inklyuziv ta'lim tizimi nogironlar aravachasidagi bola yaqin atrofda joylashgan har qanday maktabda ta'lim olishi, o'zlashtirishda qiynalayotgan bo'lsa, o'qish va yozishga o'rganish uchun maxsus yordamga ega bo'lishi, darslarga qatnamay qo'ygan bolaga esa maktabga qaytish uchun tegishli yordam ko'rsatilishini kafolatlaydi. Bundan tashqari bu sohada erishilgan yutuqlarga misol sifatida :

UNICEF Xalq ta'limi vazirligining defektolog va psixologlarning inklyuziv ta'limdagi roli to'g'risidagi nizomlar loyihalarini ishlab chiqishga ko'maklashdi;

UNICEFning ko'magi inklyuziv ta'lim bo'yicha 5 yillik ish rejasi ta'lim sohasining umumiy rejasiga kiritilishini ta'minlanishi kabilar fikrimizga misol bo'ladi. Bundan tashqari inklyuziv ta'lim sohasi bo'yicha maktablarda jahon bolalarni himoya qilish va qo'llab quvvatlash tashkiloti UNICEF O'zbekiston hukumatiga umumiy o'rta ta'lim sifati va samaradorligini oshirish hamda barcha bolalarga asosiy ta'lim olishida teng imkoniyatlar berishga ko'maklashish maqsadida rivojlanish masalalari bo'yicha hamkorlar va donorlar bilan ishalamoqda. Bunga O'zbekistonda Sifatli o'rta ta'lim (SO'T) dasturini amalga oshirish va nafaqat sifatli ta'limni, balki bolalar huquqlarini ham ta'minlab berishning kuchli vositasi bo'lgan Bolaga do'stona munosabatdagi maktab (BDMM) dasturini joriy etish yo'li bilan erishildi. SO'T konsepsiyasida bolalar ta'lim jarayonining markaziga qo'yiladi hamda ta'lim sifati yuqori natijalar, salomatlik, xavfsizlik va himoya, ishtirok etish, gender tengligi va inklyuzivlik (ya'ni imkoniyatlari cheklangan bolalar oddiy maktablarda ta'lim olishi) kabi ko'rsatkichlar bilan o'lchanadi. Bundan tashqari, ushbu konsepsiyada o'qituvchilar tegishli ko'nikmalarga ega bo'lishi lozimligi va ta'lim samaradorligini oshirish uchun o'qitishning shaxsga yo'naltirilgan uslublaridan foydalanishi mumkinligi, shuningdek, maktabda bolalar uchun qulay, sog'lom va xavfsiz muhit yaratish va binobarin, ular ota-onalari ko'magida salohiyatini to'liqroq namoyon qilish imkoniyatiga ega bo'lishi ko'zda tutilgan.

O'zbekiston Respublikasi prezidentining 2020 yil 13 oktabrdagi «Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qaroriga muvofiq ishlab chiqilgan.

2020–2025 yillarda xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasiga O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish, alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini takomillashtirish hamda ularga ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari sifatini yaxshilash bo'yicha quyidagi asosiy ustuvor vazifalarni nazarda tutadi:

- alohida ta'limga muhtoj bolalar o'qiydigan ta'lim muassasalari binolariga qo'yiladigan talablarni ishlab chiqish va tasdiqlash;

- ushbu ta'lim muassasalarini zarur adabiyotlar, o'quv qurollari, turli kasblar bo'yicha o'qitish uchun moddiy-texnik baza va jihozlar bilan ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish;

- inklyuziv ta'lim tizimini tashkil etish, ta'lim muassasalarini maxsus asbob-uskunalar bilan (yuk ko'tarish moslamalari, panduslar, panjara va boshqalar), shuningdek, tegishli xodimlar bilan ta'minlash (maxsus o'qituvchilar, bolalarni psixologik-pedagogik nazorat qilish bo'yicha mutaxassislar);

- alohida ta'limga ehtiyoji bo'lgan bolalarning moslashuvi va integratsiyalashuvi uchun maktab-internatlarni maxsus jihozlar bilan bosqichma-bosqich ta'minlash va boshqalar.

Qaror bilan umumiy ta'lim muassasalarida alohida ta'limga muhtoj bolalarni inklyuziv o'qitish to'g'risidagi nizom tasdiqlandi. U quyidagilarni nazarda tutadi:

- inklyuziv ta'limning maqsad va vazifalari;

- maktablarda inklyuziv ta'lim va boshlang'ich tuzatish sinflarini tashkil etish tartibi va alohida ta'limga muhtoj bolalar uchun o'quv jarayoni;

- bolalarni inklyuziv ta'lim va boshlang'ich asosiy tuzatish sinflariga qabul qilish tartibi;

- inklyuziv ta'lim va boshlang'ich asosiy tuzatish sinflarida ta'lim sifatini nazorat qilish va boshqarish bo'yicha chora-tadbirlar.

Bundan tashqari:

- jismoniy, aqliy, hissiy yoki aqliy nuqsonli bolalar uchun ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari;

- sanatoriy-kurort tipidagi ixtisoslashtirilgan ta'lim davlat muassasalari;

- jismoniy, aqliy, sezgi yoki aqliy nuqsonli bolalar, shuningdek, uzoq muddatli davolanishga muhtoj bolalar uchun yakka tartibda uyda ta'lim olish tartibi to'g'risidagi nizom ham tasdiqlandi.

Shuningdek, qarorda alohida ta'limga muhtoj bolalar uchun ixtisoslashtirilgan ta'lim davlat muassasalarida kasbiy tayyorgarlik kurslarini tashkil etish chora-tadbirlari belgilangan.

Qisqa qilib aytganda, yetishib kelayotgan avlodga sifatli ta'lim va tarbiya berishda ta'lim jarayonining asosiy boshqaruvchi vakillari bo'lgan pedagog kadrlar har qanday jismoniy holatdagi bolani tushunishi, unga dunyo eshiklari ochishda ularga yo'l ko'rsatuvchi mayoq vazifasini sabr va alohida mehr bilan vazifalarini bajarishlari talab qilinadi. Bu esa o'z o'rnida pedagog kadrlarni inklyuziv kompetensiyalarini yanada rivojlantirishni nazarda tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kovalev E.V., Staroverova M.S. Ta'lim integratsiyasi (inklyuzivligi)

ta'lim tizimini rivojlantirishning tabiiy bosqichi sifatida // Inklyuziv ta'lim. 1-son. - M.: markaz «Maktab kitobi», 2010. - 272s.

2. Nazarova N.N. Integratsiyalashgan (inklyuziv) ta'lim: 2010. No 1. P.77-87.

3. Imkoniyati cheklangan bolalar uchun inklyuziv ta'limni tashkil etish: Darslik / Otv. ed. S.V.Alekhina, E.N.Kutepova. - M.: MGPPU, 2013. -324s.

4. Suntsova A.S. Inklyuziv ta'lim nazariyasi va texnologiyasi C 898: darslik. Izhevsk: «Udmurt universiteti» nashriyoti, 2013.110 p.

5. Lipskiy I.A. Ijtimoiy pedagogika. Uslubiy tahlil: Darslik. M.: TC Sphere, 2004.320s.

6. Nazarova N.M. Ta'lim integratsiyasining nazariy va uslubiy asoslari // Inklyuziv ta'lim: metodologiya, amaliyot, texnologiya: Xalqaro ilmiy-amaliy konferentsiya materiallari (2011 yil 20-22 iyun, Moskva) / Tahririyat hay'ati: S.V. Alekhina va boshqalar. M.:MGPPU, 2011. S. 9-11.

7. Novikov A.M. Ta'lim metodologiyasi. M.: «Egves», 2002 yil.

8. Peregudov F.I., Tarasenko F.P. Tizimli tahlilga kirish: Darslik. universitetlar uchun qo'llanma. M.: Yuqori. shk., 1989.367s.

Internet saytlari:

www.Norma.uz.

www.gazeta.uz

www.lex.uz